

BORHA
VILASEKA

Slučajnosti
NE
POSTOJE

DUHOVNOST
ZA SKEPTIKE

Prevela
Dragana Bajić

■ Laguna ■

Naslov originala

Borja Vilaseca

LAS CASUALIDADES NO EXISTEN

Espiritualidad para escépticos

Copyright © 2021, Borja Vilaseca

Copyright © 2021, Penguin Random House Grupo Editorial, S. A. U.

Travessera de Gràcia, 4749. 08021 Barcelona

Translation copyright © 2023 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Za Irene, Lusiju i Lukasa.
Mojih troje najmilijih.*

„Slučajnošću“ nazivamo neznani
uzrok nepoznate posledice.

Volter

Sadržaj

I	OVA KNJIGA JE FARSA	13
	1. Niti može da se objasni...	15
	2. ... niti hoće da je razumeju	16
	3. Od verovanja do iskustva	18
II	POPIJ CRVENU PILULU	21
	4. Probudi se!	23
	5. Budi putnik a ne turista	25
	6. Moj odnos s bogom	26

Prvi deo

RELIGIJA BEZ DUHOVNOSTI

III	PRAVI PRVOBITNI GREH	37
	7. Pupak sveta	38
	8. Diktatura ega	41
	9. Moć verovanja	45

	10. Lavirint uma	49
	11. Fikcija mišljenja	52
	12. Udavljeni u osećanjima	55
IV	ISTORIJA RELIGIJE	61
	13. Poreklo svetosti	62
	14. Čarobna preistorijska umetnost	66
	15. Po jedan bog za svaku stvar	69
	16. Monopol monoteizma	75
V	U IME BOGA	85
	17. Ironija Isusa iz Nazareta	86
	18. Verski zločini	90
	19. Strah od pakla	95
VI	RAZOČARANOST SVETA	102
	20. Bogoubistvo	104
	21. Naučni fanatizam	107
	22. Ko je stvorio univerzum?	110
	23. Duhovna pustinja	112

Drugi deo
BUĐENJE SVESTI

VII	TAMNA NOĆ DUŠE	119
	24. Kolektivna hipnoza	121
	25. Uloga nevolje	125
	26. Olakšanje, samoubistvo ili izlečenje?	129
	27. Osvetljavanje senke	132

VIII	AKO SE TI PROMENIŠ, SVE ĆE SE PROMENITI.	136
	28. Stvarnost je neutralna	137
	29. Prestani sebe da mučiš	142
	30. Kako programirati um	147
	31. Uči od svojih „duhovnih učitelja“	153
IX	MISTIČNO ISKUSTVO	160
	32. Misticizam i prosvetljenje	161
	33. Bog je u tebi	165
	34. Meditacija kao lek	169
	35. Kad se tuširaš, tuširaj se	175
	36. Svet je varka	179
X	DUHOVNI EGO	183
	37. Poslovanje s očajem	184
	38. Tamna strana gurua	185
	39. Džankiji samopomoći	189

Treći deo

DUHOVNOST BEZ RELIGIJE

XI	LAIČKA DUHOVNOST	195
	40. Neprolazna filozofija	196
	41. Religija nasuprot duhovnosti	198
	42. Igra matrhoški	202
	43. Dobro došli u klub zatravljenih	207
XII	SVE JE SAVRŠENO	211
	44. Univerzumom vladaju zakoni.	212

45. Nepravda ne postoji	216
46. Akceptologija	221
XIII ŽIVETI BUDAN ILI BUDNA	227
47. Voli svoju samoću	228
48. Izađi iz duhovnog ormana	233
49. Ništa nije toliko važno	237
50. Smrt nije kraj	241
XIV EPILOG: KRAJ POTRAGE	246
51. Postoji li slobodna volja?	247
52. Ostavi sebe na miru	251
53. <i>Maktub</i>	252
Pridruži se revoluciji	255
Beleške	257
Napomene	259

I

Ova knjiga je farsa

Dovoditi u pitanje uverenja duboko ukorenjena u nama iziskuje veliku hrabrost jer podrazumeva prihvatanje činjenice da smo možda celog života bili u zabludi.

David Fišman

Grupa intelektualaca predvođena istaknutim učenim čovekom odlučila je da poseti jedan centar za istočnjačku filozofiju. Bili su radoznali da saznaju šta je tu u pitanju. Tamo je izgleda živeo neki mudri starac, držao tečajeve meditacije i svake godine privlačio sve više onih koji su željno tražili da otpočnu sa svojim duhovnim razvojem.

Čim su stigli, grupa je ušla u hodnik gde ih je ljubazno dočekaao vodič. „Obratite pažnju, postoje dvojna vrata na koja možete da uđete u naš centar“, rekao je pokazujući ih. „Na prvima stoji natpis i na njemu piše 'S predrasudama', a na drugima stoji isti takav, samo što piše 'Bez predrasuda'. Molim vas, uđite na ona koja vas najbolje predstavljaju“, zaključio je.

U grupi je nastala duga pauza tokom koje su gledali jedni u druge ne znajući baš sasvim kako da postupe. Učeni čovek

je odjednom odlučio da istupi i odlučno se uputio ka vratima na kojima je pisalo „Bez predrasuda“. Odmah zatim su i ostali stali iza njega da uđu na isti ulaz.

Međutim, kad je pokušao da uhvati kvaku na tim vratima, shvatio je da ulaz ne postoji. Vrata na kojima je pisalo „Bez predrasuda“ bila su optička varka. Zapravo je to bio zid sa naslikanim vratima. Kivan i postuđen, učeni čovek je otišao do vrata na kojima je pisalo „S predrasudama“, jedinih na koja se moglo ući u taj centar za istočnjačku filozofiju.¹

U društvu svojih pratilaca učeni čovek je stupio u jednu od sala za meditaciju u kojoj je mudrac bio sam, u tišini. Čim ih je ugledao, srdačno je pozdravio članove grupe, a učenog čoveka je pogledao u oči i upitao: „Šta mogu da učinim za vas?“ Na to mu je ovaj odgovorio: „Još uvek ne znam... Smatram da sam skeptik s naučničkim umom. A da budem iskren, duhovni razvoj mi izgleda kao pseudonauka za očajnike i ljude bez kriterijuma. Međutim, toliko dugo slušam kako se priča o tebi, pa sam odlučio da ti dam deset minuta da mi ukratko opišeš osnove svojih učenja.“

S osmehom i vrlo staloženo, starina mu je ovako uzvratio: „Najlepše hvala na tvojoj čestitosti. Dozvoli mi da te prvo pozovem na šolju čaja.“ Odmah potom je počeo da sipa čaj u šolju učenog čoveka. I kad je šolja bila puna, on je nastavio sve dok se čaj nije prelio iz šolje i prosuo po podu. Iznenaden i ljutit, učeni čovek je prasnuo i viknuo: „Ma šta to radiš, budalo? Zar ne vidiš da je šolja puna i da u nju više ne staje nimalo čaja?“ Mudrac je sačuvao smirenost i odgovorio: „Naravno da vidim. A isto tako vidim i da ti je um prepun predrasuda. Ako ga ne isprazniš, teško da ćeš naučiti nešto novo.“²

1. Niti može da se objasni...

Ova knjiga je farsa. Prvenstveno zato što je pisanje o duhovnosti prilično slično pokušaju da se čoveku slepom od rođenja objasni kakva je ljubičasta boja. Nemoguće. Iako je jezik vrlo korisno oruđe za opštenje, nijedan pojam ne uspeva da opiše nešto toliko subjektivno, neopipljivo i osetljivo kao što je oblast metafizike i svesti. Najviše što reči mogu jeste da ukažu na put koji te vodi ka iskustvu, ali one same po sebi nisu iskustvo.

Jedna je stvar „razumeti“, a druga, vrlo različita, „spoznati“. Moguće je da su ove dve reči značenjski vrlo slične, ali postoji provalija između suštine jedne i druge. Prva se odnosi na puklo umno razumevanje svake informacije ili saznanja izraženih pojmovima. Ona je sinonim za „shvatiti“. Druga reč, naprotiv, ima mnogo dublje značenje: ona podrazumeva neposredno iskustvo i doživljaj koji omogućavaju da se pomenuto saznanje potpuno usvoji i postane deo nas. Ona je sinonim za „znati“.

Na primer, svi *razumeju* pojam straha koji se verovatno oseti kad prvi put skačeš s padobranom. Glavom razumeš koliko mora da je užasavajuće iskočiti iz aviona koji leti na četiri hiljade metara iznad tla. Međutim, to možeš da *spoznaš* samo ako se odvažiš na doživljaj kroz sopstveno iskustvo. Samo ako si skakao s padobranom znaš šta se oseća kad se vrata aviona rastvore trenutak pred iskakanje. U protivnom, nemaš pojma. Koliko god ti objašnjavali, potpuno je nemoguće da spoznaš osećaj koji nastaje kad brzinom od dvesta kilometara na sat strmoglavce padaš u prazno. Za to ti nema druge nego da skočiš s padobranom.

Isto tako, izvesno je da razumeš rečenicu „slučajnosti ne postoje“. Slagao se ili ne, shvataš šta njome želi da se kaže. Međutim, možda je uistinu ne *spoznaj*eš. Zapravo smo toliko navikli da se zadovoljimo umnim razumevanjem da je sam glagol „spoznati“ u našem društvu retko u upotrebi. Više ga retko ko koristi. Tu leži razlog zbog koga je ova knjiga farsa: jezik kojim je napisana ne može da objasni suštinu onoga što zaista nameravam s tobom da podelim: čudesnost proživljavanja života kroz našu duhovnu dimenziju.

Koliko god eseja napisali i predavanja održali, prava duhovnost ne podleže teoretisanju, saopštavanju ni propovedanju. Jedino se može upražnjavati, doživljavati i iskusiti. Pre svega zato što se ne može spoznati umno, pameću ili jezikom ono što je s one strane uma, pameti i jezika. Stoga ova knjiga može težiti najviše tome da te nadahne da je sâm neposredno doživiš.

Rečima se može izraziti tek mali deo ljudskog znanja; ono što možemo da kažemo i mislimo uvek je beskrajno manje od onoga što doživljavamo.

Alan Vots (Alan Watts)

2. ... niti hoće da je razumeju

Velika prepreka i veliki neprijatelj ove knjige jeste nedostatak spremnosti koju mi ljudi uopšteno pokazujemo kad treba da dovedemo u pitanje svoj način života. Da je tako pokazuje to što obično zauzimamo odbrambeni stav svaki put kad čujemo novu i nepoznatu informaciju. Naročito ako predstavlja neposredan napad na stara uverenja koja su predugo ukorenjena u našem umu.

Većina nas je smeštena u području svoje intelektualne udobnosti. I mnogi od nas mrze sve što znači promenu ili novinu. Tlačeni svim vrstama predrasuda i stereotipa, spremni smo da razmotrimo i prihvatimo samo one ideje koje potvrđuju način mišljenja kojim smo uslovljeni u svom društvenom i porodičnom okruženju. Zapravo, skloni smo da potcenjujemo i udaljavamo se od onih koji misle drukčije. A i da se okružujemo onima – i da ih hvalimo – koji misle kao mi.

Nadam se da to nije tvoj slučaj. I da imaš dovoljno čestitosti da otvoriš um koliko god možeš i odlučno se suočiš sa svojim sistemom uverenja. Podstičem te da ovaj esej čitaš nevinim pogledom. Zapravo poruka koju želim da ti prenesem može da ti dopre do srca i nahrani ti svest ako budeš u stanju opreza i ranjivosti. Nije uzalud namera stranica koje slede da ti ispričaju nešto što je suprotno i različito od onoga što su ti do sada objašnjavali. Da bi se ponovo povezao ili povezala sa svojom duhovnom dimenzijom, moraš da se odučiš od svega čemu su te naučili. To znam iz sopstvenog iskustva.

Kao što čaša može da se napuni samo kad je prazna, pozivam te da svoju glavu isprazniš od dogmi, stereotipa i unapred ustanovljenih ideja. Samo ćeš tako biti pripremljen ili pripremljena da potpuno otvoreno primiš informaciju sadržanu u ovom eseju. Molim te, budi prisutan ili prisutna dok čitaš i budi svestan ili svesna kad te predrasude sprečavaju da otvoriš um i srce.

U tom smislu budi vrlo pažljiv ili pažljiva kad vidiš reči kao što su „bog“, „religija“, „duhovnost“, „svest“, „mudrost“, „misticizam“, „prosvetljenje“ ili „božanstvo“. Prevashodno zato što su vrlo zaprljane i udaljene od svog suštinskog, izvornog značenja. Otuda ću na stranicama ove knjige s

tobom podeliti informacije o njihovoj etimologiji, pa ćemo zajedno povratiti njihovo pravo i istinsko značenje.

Ako je već po prirodi stvari nemoguće rečima iskazati ono što želim da podelim s tobom, imaj u vidu da najverovatnije ni ja neću uspeti da objasnim sve što hoću, niti ćeš ti uspeti da me razumeš. To je zato što „između onoga što mislim, što hoću da kažem, što kažem, što hoćeš da čuješ, što čuješ, što misliš da razumeš, što želiš da razumeš i što razumeš postoji najmanje devet mogućnosti da se ne razumemo“.³ Najzad, daj bože da moje reči protumačiš tako da do tebe dopre pravi smisao s kojim su napisane. I da se, posledično tome, obavežeš da iskušiš, svariš i usvojiš razmišljanja sadržana na ovim stranicama.

Um je kao padobran; služi svrsi samo ako se otvori.

Albert Ajnštajn

3. Od verovanja do iskustva

Svi smo mi svojim društvenim i porodičnim okruženjem uslovljeni određenim načinom gledanja na život. Ti takođe. Otuda je tvoj um, uopšteno gledajući, zatočen u nevidljivom „pojmovnom akvarijumu“. Bilo kako bilo, ovaj religiozni uticaj teži da proizvede tri vrste ljudi: vernike, ateiste i agnostike. Prvi veruju u boga, drugi ne veruju u njega, a treći su neopredeljeni.

Zanimljivo je da ova knjiga neće udovoljiti ni jednoj od te tri vrste. Uglavnom zato što se bavi laičkom duhovnošću koja nema veze sa *verovanjem* nego s *iskustvom*. Ne povinuje se nijednoj verskoj ustanovi, ali se i ne zalaže da se kao životna filozofija prigrli nihilistički ateizam. A opet, daleko

od toga da osporava mogućnost spoznaje boga i univerzuma, ona korak po korak objašnjava put samoupoznavanja koji treba da pređeš da bi se ponovo povezao ili povezala s božanstvom s kojim si se rodio ili rodila.

Ako sam nešto naučio, to je da su „istina“, „mudrost“ i „ljubav“ sinonimi. A njihov zajednički imenitelj je da se ne mogu naučiti. Prevažodno zato što nisu u vezi s informacijom, znanjem ili učenošću. Otuda ih ne možeš dobiti ni od jednog profesora, niti ih pozajmiti ni od kakvog gurua. Jedini način da spoznaš istinu, da budeš mudar i naučiš da voliš, jeste da doživiš iskustvo dubokog preobražaja. Niko ne može umesto tebe da pređe taj put. Apsolutno niko.

Jasno je da ovaj esej nema moć da ti promeni život. Nju nema niko. U zavisnosti od stava s kojim ga čitaš – kao i od spremnosti da ga praktično sprovedeš – preobražaj će se možda desiti, ko zna? Kako god bilo, tvrdim ti da ću s tobom samo podeliti izvesne univerzalne istine koje sam proverio sopstvenim iskustvom.

Nadmenost nasuprot skromnosti

Važno je da pred idejama koje su izazov tvom intelektualnom status kvou ne pomešaš nadmenost sa skepticizmom. Najviše zato što nadmena ili pseudoskeptična osoba obično ne postavlja nova pitanja jer veruje da ima odgovore za sve i smatra se glasnogovornikom istine. Priznanje da nešto ne zna – ili da se vara – suviše je bolno za njen ego. Na taj način se polako zatvara u mentalnu tamnicu sagrađenu na osnovu polovnih uverenja i pojmova od kojih su mnogi lažni i ograničavajući.

Koliko god samopouzđano izgledala, nadmenost je fasada koja krije duboki strah od promene. Zato nadmena osoba čini sve što može da ne izmeni svoj kruti i nepomerljivi stav prema životu. Teško joj je da bude samokritična i da

preispituje sebe. Najviše zbog toga što to podrazumeva da uradi nešto od čega se užasava: da dovede u pitanje stubove na kojima je podigla svoj identitet. Otuda se oseća nelagodno i pod pretnjom kad dođe u dodir s novom informacijom, pa teži da ismeje, demonizuje i čak da se žestoko suprotstavi idejama drukčijim od svojih.

Sušтина ovog pitanja počiva u tome što je nadmenost, ili pseudoskepticizam, nedelotvoran i neodrživ stav koji ograničava tvoju sposobnost da uvidiš i spoznaš stvari iz nove perspektive. S biološke tačke gledišta protivprirodno je pošto te sprečava da napreduješ psihički i duhovno kao ljudsko biće. Nasuprot tome, skromnost priznanja da nešto ne znaš i da si spreman ili spremna da naučiš dozvoljava ti da razvijаш zdrav i konstruktivan skepticizam, to jest, spremnost da istražuješ nepoznato da bi proširio ili proširila svoje razumevanje i spoznaju. Suštinski to je samo simptom koji ukazuje na tvoju zrelost.

Dakle, osnovna stvar je da uvek budeš otvoren ili otvorena za novo i nepoznato. Doduše, nikad ne veruj ni u šta što ti pričaju ili što pročitaš, uključujući – naravno – i sadržinu ovog eseja. Suprotno tome, nastoj da posebno analiziraš, dovodiš u pitanje i suprotstavljaš sve informacije koje ti dolaze spolja. Koliko god je to moguće, proveravaj ih sopstvenim iskustvom. Mudrost i ljubav se istina ne mogu razumeti iz uma. Mogu se samo doživeti iz srca.

Imajući ovo u vidu, dozvoli da insistiram: molim te, ne veruj ni u šta. Nemoj zapasti u grešku da ove pojmove pretvoriš u nova uverenja. Važno je da knjigu pročitaš sa skepticizmom i kritičkim stavom. A pre svega, da se odvažiš i stvari sprovedeš u praksu. Ako si čitao ili čitala do ovog mesta, hvala ti na vremenu, saučesništvu i interesovanju. Srećan put!

Nikad se niko nije opio od smislenog shvatanja reči „vino“.

Antoni de Melo

II

Popij crvenu pilulu

Lakše je ljude prevariti nego ih ubediti da su prevareni.

Mark Tven

Bila jedna mračna pećina u kojoj se nalazila grupa zatvorenika zatočenih od dana rođenja. Svi su bili vezani lancima i okovani oko vrata, ruku i nogu. Sedeli su na tlu leđima oslonjeni na stenu koja se uzdizala iza njih. Nisu mogli da se pomeraju. Čak ni glavu da okrenu. Videli su jedino zid ispred sebe.

Iza stene na koju su se naslanjali nalazio se hodnik s upaljenom vatrom, koja je neprekidno gorela. Nešto dalje, pećinski otvor kojim se izlazilo napolje. U tom hodniku je bilo niz predmeta koji su štrčali iznad stene. Zahvaljujući osvetljenju koje je davala vatra, senke tih predmeta su se odslikavale na zidu koji su zatvorenici mogli da vide.

Pošto su čitavog života svakodnevno gledali isti zid, robovi su smatrali da su senke odslikanih predmeta istinite. Uopšte nisu znali šta se događalo iza njihovih leđa, iza stene. Nisu znali ni za lomaču. Bili su ubeđeni da su senke jedina istinska stvarnost.